

«ԵՐԵՎԱՆԻ ԼԵՈՅԻ ԱՆՎԱՆ Հ. 65 ԱՎԱԳ ԴՊՐՈՑ» ՊՈԱԿ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ
ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ
ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Առարկա – ՆԶՊ և ԱԿ

Մասնակից – Արարատ Մուրադյան

Ղեկավար- Իսահակյան Արտակ

*Թեմա - ԶԻՆՂԵԿԻ ԿՈՂՄԻՑ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ՊԼԱՆԱՎՈՐՈՒՄԸ՝
ԱՌԱՐԿԱՅԱԿԱՆ ՉԱՓՈՐՈՇԻՉՆԵՐԻՆ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆ*

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ներածություն.....	3
Գլուխ.1 ԶԻՆՂԵԿԻ ԿՈՂՄԻՑ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ՊԼԱՆԱԿՈՐՈՒՄԸ՝ ԱՌԱՐԿԱՅԱԿԱՆ ԶԱՓՈՐՈՇԻՉՆԵՐԻՆ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆ	
1.1 Սովորողների դաստիարակությունը՝ «ՆԶՊ» ուսումնական առարկայի դասավանդման շրջանակներում.....	6
1.2 ՆԶՊ-ի դերը՝ սովորողների ռազմահայրենասիրական դաստիարակության գործընթացում.....	13
Եզրակացություններ և առաջարկություններ.....	17
Օգտագործված գրականության ցանկ.....	18

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

«Սերը դեպի հայրենիքը քաղաքակիրթ մարդու առաջին արժանիքն է»:

Նապոլեոն Բոնապարտ

Մատաղ սերնդի դաստիարակությունը ուսումնական գործընթացի բաղադրիչներից է: Իսկ ի՞նչ է դաստիարակությունը ընդհանրապես, որո՞նք են դաստիարակության նպատակներն ու պահանջները, ինչպե՞ս կարելի է դաստիարակել այսօրվա սովորողներին: Սրանք հարցադրումներ են, որ մտահոգում են և՛ ուսուցիչներին, և՛ ծնողներին: Իրականում՝ երեխայի դաստիարակության գործընթացը բավական երկար ու ոչ դյուրին պրոցես է, որ տևում է մինչև վերջինիս հասունությունը: Շատ հաճախ դաստիարակությունը շփոթում ենք երեխայի համեստ լինելու կամ հնազանդության հետ: Անշուշտ, բնույթով համեստ ու հնազանդ երեխաները հեշտ կառավարելի են, սակայն դա բնավ չի կարելի կապել դաստիարակության հետ:

Դաստիարակությունը ավագ սերնդի կոմից օրինակելի փորձի փոխանցումն է, նրանց կյանքին և աշխատանքին նախապատրաստելու նպատակով, ինչն անհրաժեշտ է առողջ հասարակություն ձևավորելու համար: Հանրակրթական ուսումնական հաստատությունում ուսուցման և դաստիարակության գործընթացները փոխկապակցված են և լրացնում են միմյանց: Դաստիարակել՝ կնշանակի սովորողին տալ լավի, բարու, բարոյականի, բարեվարքության, կյանքի նկատմամբ հանդուրժողականության, պայքարելու, ազնիվ ու արդար մղումներով ապրելու գիտակցում: Որևէ դեպքում ընդունված էթիկայի նորմերը կամ համակեցության կանոնները չի կարելի պարտադրել երեխային բռնության՝ թեկուզ ամենատարրական դրսևորումներով: Մեծահասակը՝ ծնողը, ուսուցիչը կամ այլ մանկավարժական աշխատողը, պետք է քաջ գիտակցի, որ դաստիարակության հիմքում պետք է դրվի բացառապես դրական օրինակը: Հենց այդ դրական օրինակն է, որ կարող է մոտիվացնել սովորողին սիրել ու հարգել ուսուցչին, ընկերոջը, ծնողին, պատկառանքով վերաբերվել հայրենիքին, ազգային արժեքներին, չժուլանալ, չչարանալ, պահել բարեվարքության կանոնները:

Կարծում են, որ այսօրեական իրականության մեջ սովորողն ունի հնարավորություն ինքնուրույն հասկանալու, թե ինչպիսին է ուզում լինել ապագայում, արդյոք ցանկանում է սովորել այնքան, որ կարողանա արժանապատիվ

մարդ մեծանալ, թե նրա համար որևէ արժեք չունեն բարոյական արժեքները, մարդասիրությունն ու առողջ հարաբերությունները շրջապատի հետ: Պայմանավորված կրթական համակարգում սովորողի դերի վերանայմամբ, որի հիմքում ընկած է աշակերտակենտրոն ուսուցումը՝ սովորողին որևէ բան այլևս չի պարտադրվում:

Այսօրվա կրթական համակարգը հաշվի է նստում սովորողի կամարտահայտության հետ, ուսուցիչն ուղղորդում է, ցույց տալիս դրական օրինակը, բաց որևէ պարագայում իրավունք չունի դիմել պարտադրանքի ու «բռնության»: Այս պարագայում սովորողին մնում է վերլուծել, կշռադատել, եզրահանգումներ կատարել՝ դասի ընթացքից վերցնելով այն ամենը, ինչը կարող է վերջինիս մեջ դաստիարակել բարձր մարդկային հատկանիշներ:

Հանրակրթական դպրոցում սովորողների դաստիարակության մեծագույն չափաբաժինը դրված է ՆԶՊ-ի ուսուցչի ուսերին: Վերջինս իր պատկառելի կերպարով շատ սովորողների համար դառնում է օրինակ, նրա խոսքը արժանանում է հարգանքի, ուստի զինդեկի աշխատանքից շատ բան է կախված: Կարծում եմ, որ առարկայի բովանդակային առանձնահատկությունները կարող են նպաստավոր պայմաններ ստեղծել սովորողների մեջ բարձր կամային հատկանիշներ, կարգապահություն, ռազմահայրենասիրություն ու անձնային վեհ որակներ դաստիարակելու համար: Հատկապես կարևոր են համարում հայրենասիրական դաստիարակությունն առարկայի դասին: Այստեղ սովորողին տրվում է հայրենաձանաչության մեծ չափաբաժին: Այս առարկայի դասավանդման շրջանակներում սովորողը ծանոթանում է ժամանակակից ռազմարվեստի տեսությունը, այդ համատեքստում գնահատում հակառակորդ դիտարկվող երկրների ռազմական ներուժը, ինչն անչափ կարևոր է:

Ժաղվորդական իմաստությունն ասում է. «Ձեր ընկերներին մոտ պահեք, իսկ ձեր թշնամիներին՝ էլ ավելի մոտ»: Հենց այս գիտակցումը պետք է լինի առանցքային այսօրվա սովորողի համար: Գիտելիքներով, կարողություններով ու բարձր արժեքային համակարգով զինված մեր մատաղ սերունդը պետք է քաջ գիտակցի, որ հենց դրանք են այն եղանակներըն ու ուղիները, որոնցով կարելի է պաշտպանել հայրենիքն ու հայականությունը, լինել արժանապատիվ քաղաքացիներ:

Հետազոտության թեմայի արդիականությունը: Թեմայի արդիականությունը պայմանավորված է «ՆԶՊ» ուսումնական առարկայի չափորոշիչներով սահմանված վերջնարդյունքներով, համաձայն որոնց՝ ուսուցիչն ամեն կերպ պետք է սովորողների մեջ դաստիարակի հայրենասիրություն և դրա վրա հիմնված

արժեքային համակարգ, ինչը, իմ համոզմամբ, հույժ կարևոր է՝ հաշվի առնելով մեր երկրի առջև ծառայած մարտահրավերները:

Հետազոտության խնդիրը:

- Դիտարկել ակտիվ ու աշակերտակենտրոն ուսուցման դերը սովորողների ռազմահայրենասիրական դաստիարակությունը բարձր հենքի վրա դնելու տեսանկյունից:
- Ուսումնասիրել առարկայի դասավանդման ընթացքում զինղեկի կատարած համալիր դաստիարակչական աշխատանքի դերը սովորողների մոտ արժեքային համակարգի ձևավորման գործընթացում:
- Ուսումնասիրել զինղեկի կողմից իրականացվող դաստիարակչական աշխատանքների բնույթն ու դրանց կատարման ռազմավարությունը:

Հետազոտության նպատակը: Հետազոտության նպատակն է ցույց տալ ՆՁՊ ուսումնական առարկայի դասավանդման շրջանակներում ուսուցչի կողմից ընտրված մեթոդների ու եղանակների արդյունավետությունը՝ սովորողների ռազմահայրենասիրական դաստիարակության և արժեքային համակարգի ձևավորման համատեքստում:

ԳԼՈՒԽ 1 ԶԻՆՂԵԿԻ ԿՈՂՄԻՑ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ՊԼԱՆԱՎՈՐՈՒՄԸ՝ ԱՌԱՐԿԱՅԱԿԱՆ ՉԱՓՈՐՈՇԻՉՆԵՐԻՆ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆ

1.1 Սովորողների դաստիարակությունը՝ «ՆԶՊ» ուսումնական առարկայի դասավանդման շրջանակներում

Նոր սերնդի դաստիարակությունը մշտապես գտնվել է ժամանակակից դպրոցի ուշադրության կենտրոնում: Մանկությունն ու պատանեկությունը կյանքի ամենանպաստավոր շրջափուլերն են անձի մոտ արժեքային համակարգի ձևավորման, բարձր բարոյական մղումներ արմատավորելու և հայրենասիրություն դաստիարակելու տեսանկյունից, ուստի դաստիարակության հիմնախնդիրն իր կարևոր տեղն է զբաղեցնում հանրակրթության պետական չափորոշիչների մեջ:

Հանրակրթական ուսումնական հաստատությունում յուրաքանչյուր ուսումնական առարկայի դասավանդման շրջանակներում՝ այդ թվում ՆԶՊ-ի, անհրաժեշտ է և հույժ կարևոր ուսումնական թեմաների դասավանդմանը զուգահեռ իրականացնել դաստիարակչական բնույթի աշխատանքներ՝ ձևավորել ազգային ավանդույթների և հաղթանակների նկատմամբ հարգանք, արմատավորել բարեվարքության և էթիկայի կանոնները, սերմանել բարություն, ազնվություն, պատասխանատվության և երախտագիտության զգացումներ, այլ խոսքով՝ տալ սովորողներին կյանքի դրական կողմը տեսնելու և դասեր քաղելու հնարավորություն:

Աներկբա է, որ հայ դպրոցը դարեր ի վեր, բուն գիտելիքի հաղորդման, կարողությունների և ունակությունների զարգացմանը զուգնթաց, գործունեություն է ծավալել սովորողներին ռազմահայրենասիրական դաստիարակություն տալու, հայրենիքին ծանոթացնելու, մարդկային արատները դատապարտելու և պախարակելու առումով: Այս նպատակներին հասնելու համար մեծ աշխատանք է տանում նաև ՆԶՊ առարկայի ուսուցիչը:

ՆԶՊ-ի դասավանդման հիմնական նպատակներից են՝

- նպաստել հոգեպես հարուստ և սոցիալապես ակտիվ կեցվածքով հայ քաղաքացու ձևավորմանը,
- դեռահասներին հետ պահել զանազան օրինախախտումներից, հայտնաբերել ու կանխել նրանց մոտ առկա վնասակար սովորույթները,
- պահպանել և տարածել ՀՀ պետական խորհրդանիշերի՝ գինանշան, դրոշ, օրհներգ բովանդակությունն ու նշանակությունը,

- բարձրացնել աշակերտների՝ ազգային շահերի պաշտպանության ձևավորմանը նպատակաուղղված ռազմահայրենասիրական դաստիարակությունը,
- սովորողների մեջ սերմանել հանդուրժողական և հարգալից վերաբերմունք շրջապատի նկատմամբ,
- յուրաքանչյուր սովորողի մոտ արմատավորել սեփական ազգի պատմության ու պետության կայացման գործում իր մասնակցության կարևորությունն ու դրա իրական հնարավորությունը,
- նպաստել դպրոցում բարոյահոգեբանական առողջ մթնոլորտին,
- կառավարել դեռահասների անկանոն վարքագիծը,
- խրախուսել սովորողների ինքնանդրադարձ կատարելու կարողությունը, լավ օրինակների ցուցադրմամբ հնարավորություն ստեղծել սովորողների համար սեփական սխալները գիտակցելու,
- նպաստել դպրոցում հայրենասիրական դաստիարակության համակարգի կայացմանը, դրա արդյունավետ գործունեության մշտական կատարելագործմանը,
- ծանոթացնելու սովորողներին ռազմական գործին, հարևան պետությունների բանակային ու ռազմական առանձնահատկություններին, կարողություններին:

Դաստիարակչական աշխատանքը՝ որպես շարունակական և երկարատև գործընթաց, բավական ընդգրկուն է: Պետական պատվերի հիմքում դրված է հասարակության մեջ այնպիսի քաղաքացու ձևավորման խնդիրը, որն իր գործողություններով ու մղումներով պիտանի կլինի պետությանը և հասարակությանը: Հանրակրթական դպրոցներին ներկայացվող ժամանակակից պահանջների իրականացումը նոր խնդիրներ է առաջադրում ուսումնական առարկաների դասավանդման ընթացքում: Հանրակրթական դպրոցի գործող ծրագրերում և չափորոշիչներում հատուկ ուշադրությունն է դարձվում ուսումնական գործընթացի այնպիսի կառուցմանը, որը ապահովում է ոչ միայն գիտելիքների ձեռքբերումը, այլ նաև սովորողների մոտ առարկաների, երևույթների, արժեքների ընկալման, վերլուծման, ընդհանրացման գործընթացների ձևավորումը և, ամենակարևորը, գործնականում այդ գիտելիքների կիրառումը:

Անձի համակողմանի զարգացումն իրենից ենթադրում է, որ ցանկացած դժվարություն մարդ կարող է կառավարել՝ հենվելով իր իմացական ու գործառական

ներուժի, ինչպես նաև արժեքային համակարգի վրա: Հենց սրանով է պայմանավորված կրթության արդիականացման գործընթացը, որի հիմնական նպատակն է ունենալ ինքնուրույն, նախաձեռնող, նորարար ու հայրենասեր սովորող: Սովորողների ուսուցման ու դաստիարակության առաջնային պատասխանատուն հարակրթական ուսումնական հաստատությունն է, ուսուցիչը, ճիշտ պլանավորած դասը, որտեղ սովորողը կարող է բացահայտել աշխարհն ու ինքն իրեն: Կարող եմ արձանագրել, որ կրթության ցանկացած ոլորտում անհնար է որևէ բարեփոխում իրականացնել առանց ուսուցչի մասնակցության և աջակցության:

Պայմանավորված ժամանակակից աշխարհի մարտահրավերներով՝ այսօր առավել քան երբեք, ուսուցիչը պետք է գիտակցի բարեփոխումների անհրաժեշտությունը և դրանցում իր մասնակցության կարևորությունը, ձեռք բերի ու զարգացնի այնպիսի մասնագիտական անհրաժեշտ պատրաստվածություն և բարոյական որակներ, որոնք թույլ կտան կառավարելի դարձնել դասարանը, հաղորդել արժանահավատ գիտելիքներ, ձևավորել արժեհամակարգ: Անշուշտ, դասը վարելը, գիտելիք տալը ուսուցչի՝ օրենքով ամրագրված պարտականությունն է, այնուամենայնիվ ուսուցիչը իր աշխատանքը չպետք է դիտարկի որպես պարտավորություն, հակառակը՝ նա պետք է սիրի ու գնահատի իր սովորողներին, անդադար ինքնակրթվի ու նոր հմտություններ ձեռք բերի, որպեսզի դասապրոցեսն անցնի հետաքրքիր ու բովանդակալից, իսկ սովորողն իրեն կարևոր ու պաշտպանված զգա դասին:

«Հանրակրթական դպրոցի ուսուցիչը պարտավոր է. հետևողականորեն կատարելագործել իր առարկայական և մասնագիտական գիտելիքներն ու հմտությունները, իրականացնել ստեղծագործական և հետազոտական աշխատանքներ¹»: Կրթության որակի բարձրացման, սովորողի մեջ առաջնային կարողությունների ձևավորման համար կարևոր է նաև կրթության բովանդակությունը: Կրթության բովանդակությունը նորմատիվային փաստաթղթերի, ուսումնական նյութերի ամբողջություն է, որի մեջ ամփոփված է ի՞նչ ենք սովորեցնում հարցը: Այդ հարցը հատկապես էական է դառնում արագ փոփոխվող աշխարհում, քանի որ ժամանակի պահանջներին չհամապատասխանող բովանդակությունը չի կարող մոտիվացնել այսօրվա սովորողին²:

¹ <https://www.arlis.am/documentview.aspx?docID=74345> ՀՀ հանրակրթության մասին օրենք, հոդված 27, կետ 5:

² https://www.moj.am/storage/uploads/00.Ardir_6.pdf Ուսուցիչների մասնագիտական զարգացման և կրթության բովանդակության գնահատումը՝ ՀՀ Հանրակրթության բարեփոխումների համատեքստում, Երևան 2013, էջ 13:

Կրթության կարևորությունը գնահատելով՝ պետք է ընդունենք, որ կրթության միջոցով կարելի է հասնել հասարակական մտածողության, հոգևոր-բարոյական և մշակութային արժեքների զարգացման, ռազմահայրենասիրական զգացմունքների արժևորման: Գաղտնիք չէ, որ մարդն իր գիտելիքի կարողությունների ու հմտությունների հիմնական պաշարը ստանում է հանրակրթական ուսումնական հաստատությունում, որտեղ կայանում է անձի կրթական ու դաստիարակչական առանցքային գործընթացը, ուստի հենց այստեղ է, մանուկը, պատանին, դեռահասը սկսում գործել ինքնուրույն, հանդես գալ նախաձեռնողի դերում, ճանաչում ու սիրում իր հայրենիքը, փորձում ծավալել հայրենասիրական գործունեություն՝ ի շահ հայրենիքի հզորացման:

Հաշվի առնելով առարկայի առանձնահատկությունները՝ կարծում ենք, որ զինղեկը լայն հնարավորություններ ունի առարկայի ընթացքում հետաքրքրել սովորողին, ուսուցման գործընթացը կապել կյանքի մի շարք երևույթների ու իրավիճակների հետ, ոչ միայն խոսել հայրենասիրության, մարդկային բարձր արժեքների մասին, այլև նաև ցույց տալ օրինակներով, սովորողի վրա դնել պարտականություններ: Այստեղ շատ կարևոր է նաև ուսումնական առարկայի շրջանակներում իրականացվող արտադասարանական դասերն ու գործնական պարապունքները: ՆԶՊ առարկայի դասավանդման ընթացքում զարգանում է երիտասարդների որոշակի կարողություններ ու ձևավորում հմտություններ՝ հստակ գործելու այնպիսի ծայրահեղ իրավիճակներում, ինչպիսիք են՝ մարտական գործողությունները կամ արտակարգ այլ իրավիճակներ:

Նման պատրաստությունը, նախնական փորձի շնորհիվ ձեռք բերած գիտելիքները հնարավորություն են տալիս սովորողներին հոգեբանորեն պատրաստ լինել արտակարգ իրավիճակներին, բարդ իրադրությունում ոչ միայն պահպանել սեփական կյանքն ու առողջությունը, այլև արագ ու արդյունավետ իրականացնել մարտական կամ այլ առաջադրանքներ: ՆԶՊ առարկայի ուսուցումը ուղղված է նաև հատուկ վարժանքներով սովորողների բարոյահոգեբանական հատկանիշների ձևավորմանն ու ուժեղացմանը (հայրենասիրություն, կարգապահություն, պատասխանատվություն, ինքնավստահություն, կոլեկտիվիզմ), որոշակի ունակությունների զարգացմանը և նոր կարողությունների առաջացմանը (ֆիզիկական ունակություններ, ֆիզիոլոգիական հատկանիշներ, հիշողության, ուշադրության կենտրոնացում ու փոխատեղում, վերլուծական մտածողություն)³:

ՆԶՊ առարկայի դասավանդման հաջորդ առաքելությունը սովորողների մեջ խնդիրները հաղթահարելու ունակությունների ձևավորումն է, ինքնավերահսկվող,

³ <https://escs.am/am/news/7884> << ԿԳՄՍ պաշտոնական կայք:

ինքնագարգացող մարդ, քաղաքացի կերտելն է: Բնականաբար, մարդու ծեռք բերած գիտելիքները կարողություններն ու հմտությունները, նրա ստեղծագործական պոտենցիալը ամենից առաջ ծառայում են իր ժողովրդի ու հայրենիքի պահանջներին: Ահա այս գիտակցումն է, որ հարկավոր է արմատավորել սովորողների աշխարհայացքի մեջ: Ժամանակակից մանկավարժությունը կրթական գործընթացում տարբերակում է երկու սուբյեկտ: Ուսուցման ընթացքում թե՛ ուսուցիչը, թե՛ աշակերտը փոխգործուն հարաբերությունների մեջ են, այսինքն՝ ընդունված սուբյեկտ–օբյեկտ գծապատկերին փոխարինում է սուբյեկտ–սուբյեկտ ժամանակակից գծապատկերը⁴:

Ստացվում է, որ աշակերտակենտրոն ուսուցումը սովորողին դարձնում է կրթական համակարգի գործընկերային կողմ: Այսպես սովորողը պասիվ դաշտից դուրս է գալիս, հնարավորություն է ունենում ավելի շատ խոսել, կարծիք հայտնել, այլ խոսքով՝ ուսուցչի և դասընկերների հետ համագործակցելով դառնում է էլ ավելի ինքնուրույն ու նախաձեռնող: Կարծում են, որ նմանօրինակ կրթական մոտեցումը թույլ է տալիս, որ սովորողն ինքը հետազոտի, փնտրի, գտնի ու վերլուծի երևույթի դրական ու բացասական կողմերը: Ինքնուրույն դատողությունների կատարումը նպաստում է սովորողների մոտ մի շարք կարողունակությունների զարգացմանը, այդ թվում՝ դաստիարակում է ինքնաբավ ու պատասխանատու անձնավորությունը:

Այդուհանդերձ, նկատեմ, որ դեռահասության տարիքի սովորողները, երբեմն շեղվում են հասարակական համակցության ընդունված կանոններից և թույլ են տալիս զանցանքներ, երբեմն էլ հանցանքներ: Այսպիսի դեպքում ընտանիքի անդամները, կրթօջախների աշխատողները, հասարակությունը, պետությունը զբաղվում են զանցառուի կամ հանցագործի վերադաստիարակությամբ: Դաստիարակության գործընթացում արդյունքներն ուղղակիորեն կախում ունեն դաստիարակության տարբեր եղանակների, ձևերի ու մեթոդների ներդաշնակ և ճկուն կիրառումից, և այս համատեքստում առանցքային նշանակություն ունի ՆԶՊ առարկայի ուսուցչի դերակատարումը, ուստի և վերջինիս օրինակելի վարքը, հայրենասիրական մեծ զգացմունքները, բարոյական նկարագիրը պետք է ուղենիշ դառնան նոր ու վտանգավոր աշխարհում կյանքի դասեր առնող երիտասարդների համար:

Համակողմանի զարգացած սերունդ ունենալու հանգամանքով պայմանավորված՝ հաճախ դժվար է պատկերացնել խնդրի լուծումը մեկ ուսումնական առարկայի շրջանակներում, ուստի ուսուցման տեսությունում և

⁴ Վ. Զաքարյան, Հ. Ափյան, Մանկավարժական միտք, Բազմաբնույթ մտածողության տեսության կիրառության հնարավորությունը ուսուցման գործընթացում, Երևան, 2014, էջ12:

պրակտիկայում օգտագործում են միջառարկայական ընդհանրացումներ: ՆՁՊ առարկայի դասավանդման շրջանակներում ուսուցիչը հաճախ է ստեղծում միջառարկայական կապեր այլ առարկաների հետ: Այս կերպ ուսուցչի՝ դաստիարակելու կարևորագույն առաքելությունը ավելի ակնառու է դառնում սովորողների համար: Առարկայական ինտեգրումը սովորողներին տալիս է համակողմանի գիտելիքներ կուտակելու, դրանք կյանքի այլևայլ իրավիճակներում կիրառելու լայն հնարավորություններ: Ֆիզիկայի, աշխարհագրության ու պատմության հետ միջառարկայական կապերի ստեղծումը ՆՁՊ առարկայի դասավանդման ընթացքում զարգացնում է սովորողների մետաձանաչողությունն ու գործնական կարողությունները, դաստիարակում հարգանք աշխատանքի նկատմամբ: Ռազմադաշտային պարապմունքների ընթացքում այդ կապերն առավել ցայտուն ու առարկայական են, քանի որ սովորողները անմիջապես շփվում են բնության հետ, սովորում հաղթահարել դժվարությունները, ծանոթանում են տեղանքին, այդտեղ առկա պատմամշակութային վայրերին:

ՆՁՊ առարկայից գործնական դասերը սովորողների մեջ զարգացնում են մի շարք կարողունակություններ, որոնցից են.

- գինվորական պատրաստության հիմունքների վերաբերյալ գիտելիքների խորացումն ու համակարգումը,
- մարտական և այլ արտակարգ իրավիճակներում անհրաժեշտ կարողությունների ձեռքբերում և հմտությունների զարգացում, գիտելիքների յուրացում և ոլորտի տարբեր կողմերի վերաբերյալ ընդհանուր պատկերացումների ձևավորում,
- հայրենիքի պաշտպանության գործին անվերապահ պատրաստականության ձևավորում,
- հայրենիքի պաշտպանությանը միտված՝ սովորողների մասնագիտական կողմնորոշում (ռազմական, ռազմատեխնիկական, ռազմաարդյունաբերական, տեղեկատվական անվտանգության, ռազմական բժշկության, արտակարգ իրավիճակներ),
- լեռնային պատրաստության հիմունքների ծանոթացում
- ստեղծագործական ունակությունների, ռազմագիտական երևույթները բացատրելու և տարբեր բնագավառներում կիրառելու, սեփական գործունեության հետևանքները կանխատեսելու կարողությունների և հմտությունների զարգացումը,

- կրթությունը ռազմական ուղղությամբ շարունակելու համար անհրաժեշտ հիմքերի ապահովումը⁵:

ՆԶՊ առարկայի դասավանդումը շատ կարևոր է նաև բանակ-դպրոցական կապի ամրապնդման, սովորողներին բանակի կյանքին ավելի մոտիկից ծանոթացնելու առումով: Հաճախ դասն անցկացվում են դասարանից դուրս՝ իրականացնելով շարային ու գործնական պարապունքներ: Այս համատեքստում վերջիններս ծանոթանում են ինքնաձիգի կառուցվածքին, օգտագործմանն ու անվտանգային խնդիրներին, մասնակցում են հրաձգության պարապունքներին, սովորում են շարային պատրաստության հիմնական կանոնները: Ստացվում է, որ ՆԶՊ առարկայի դասավանդումը համապետական կարևորագույն խնդիր է լուծում՝ նախազորակոչային տարիքի պատանիներին նախապատրաստելով զինվորական ծառայության, ինչպես նաև նպաստում է ֆիզիկապես և բարոյապես առողջ, բազմակողմանի զարգացած երիտասարդներ դաստիարակելուն:

Այսպիսով, կարող են վստահաբար ասել, որ հանրակրթական դպրոցներում դասավանդվող մնացած առարկաների կողքին իր ուրույն դերն ու նշանակությունը մատաղ սերնդի կրթության և դաստիարակության գործում ունի նաև ՆԶՊ-ն: Մեծ է առարկայի նշանակությունը հատկապես սովորողների հայրենաձանաչության բարձրացման և ռազմահայրենասիրական դաստիարակության և սովորողների մեջ բարձր ու վեհ արժեհամակարգ ձևավորելու գործում:

---

⁵ <https://escs.am/files/files/2021-05-06/114a72e4ebca1a68bcd63c2e091ccc9f.pdf> ՆԶՊ

առարկայի փորձնական չափորոշիչ և ծրագրեր, (8-12-րդ դասարաններ):

1.2 ՆՁՊ-ի դերը՝ սովորողների ռազմահայրենասիրական դաստիարակության գործընթացում

Սովորողների ռազմահայրենասիրական դաստիարակության համար դպրոցներում հիմք են ծառայում մի շարք ուսումնական առարկաներ, որոնցից են՝ «ՆՁՊ», «ՀԺՊ» և «Ֆիզկուլտուրան»: Դատելով վերոբերյալից՝ կարող են կատարել եզրահանգում այն մասին, որ սովորողների հայրենասիրական դաստիարակության մասով բեռն ընկնում է այդ առարկաները դասավանդող ուսուցիչների վրա: Անտարակուսելի է այն հանգամանքը, որ խնդիրն աստիճանաբար դառնում է ավելի օրհասական:

Անշուշտ, հայրենիքը միայն հողն ու ջուրը չէ, ինչը պետք է անվերապահորեն պաշտպանել, հայրենիքը նաև մի մեծ տուն է, ընտանիք, որը հարկավոր է ծաղկեցնել, շենացնել ու զարգացնել: Հայրենիքը պիտի յուրաքանչյուր հայի համար լինի հպարտության ու պատվի խորհրդանիշ, այն պետք է սիրել ոչ թե խոսքով, այլ հայրենանվեր գործերով: Հենց այս գաղափարները պետք է դրվեն մատաղ սերնդի դաստիարակության հենքում, և դպրոցն այս առումով ունի իր առյուծի բաժինը: Այս գիտակցումն այսօր, իհարկե, ունի համաժողովրդական բնույթ, քանզի հայրենասիրական դաստիարակությունը նաև հայ ընտանիքի մեծագույն հիմնասյունն է: Հայրենասիրությունը կարելի է ձևակերպել որպես հասարակական կյանքի և պետության բոլոր ոլորտներին բնորոշ առավել նշանակալի, անգերազանցելի արժեքների համակարգ, ինչը հանդիսանում է անձի կարևորագույն հոգևոր սեփականությունն ու բնութագրում է նրա զարգացման բարձրագույն մակարդակը և դրսևորվում ինքնիրացման ակտիվ գործընթացում՝ ի շահ հայրենիքի բարօրության⁶»:

Եթե հաշվի առնենք պատմաքաղաքական իրավիճակը և մեր երկրի առաջ կանգնած մարտահրավերները, հարկ է նկատել, որ սովորողը՝ ապագա զինվորը, բժիշկը, ուսուցիչը, պետք է քաջ գիտակցի, թե հանուն ինչ արժեքների է այսօր գիտելիք կուտակում, ինչ կարևոր առաքելություն կա իր վրա դրված: Ավելին՝ սովորողը պետք է հասկանա, որ միայն զենքով չեն պաշտպանում հայրենիքը. հայրենիքը նախ և առաջ պետք է հզոր լինի իր մարդկային ներուժով, ամեն մեկը պետք է գիտակցի, որ այսօրվա ստացած կայուն գիտելիքն ապագայում կարող է ներդնել իր երկրի զարգացման, գիտության ու տեխնիկայի առաջընթացի համար՝ թիկունքն ամուր պահելու և զինվորի մեջքն ամրապնդելու նպատակով:

⁶ . <http://www.hayzinvor.am/33565.html>

ՆԶՊ առարկայի դասավանդման ընթացքում սովորողի համար պետք է տեսանելի ու շոշոփելի դարձնել հայրենասիրական դաստիարակության դերը, նա պետք է հասկանա, որ բարոյական և հայրենասիրական դաստիարակությունը հանրային գիտակցության հիմնասյունն է, որի վրա է հիմնված մեր պետության կենսունակությունը:

Գիտակցելով այս խնդրի հրատապությունը ներկա փուլում՝ անհրաժեշտ է հասկանալ, որ դպրոցահասակների անհատական կազմավորումը պարզապես անհնար է առանց հայրենասիրական զգացմունքների դաստիարակության: Պետք է հաշվի առնել, որ յուրաքանչյուր երեխա զգում է զգացմունքների օգնությամբ իրեն շրջապատող իրականությունը: Ահա, թե ինչու՝ աճող սերնդի հայրենասիրական դաստիարակությունը պետք է սկսվի սիրո և հարգանքի դրսևորումներով՝ դեպի իր հայրենի քաղաքը, երկիրը: Սովորողների ռազմահայրենասիրական դաստիարակությունը պետք է իրականացվի անընդհատ:

Սովորողին պետք է ջերմություն, հոգի, ուստի դպրոցը պետք է նրա համար դառնա հայրենագիտության և յհայրենասիրության տաճար: Սրտի և մտքի կրակով է պետք խոսել հայրենի երկրի մասին՝ հրահրելով հայրենիքի պաշտամունքը երեխաների հոգիներում: Պատմությունը բաբախուն սիրտ է: Սիրտ է պետք դնել դասերի մեջ, սիրտ, ոչ թե ցամաք անցքեր, թվեր, անուններ: Մեր նոր սերունդը պետք է դասեր առնի պատմությունից և չմոռանա հերոսների պատգամը՝ հպարտ զգան, որ հազարամյակների խորքից եկող տաղանդաշատ և ստեղծագործ հայ ժողովրդի զավակներ են:⁷

Ռազմահայրենասիրական դաստիարակությունը պետք է դառնա համաժողովրդական նպատակ, դրան ուղղված քայլերը պետք է իրականացվեն ոչ միայն ՆԶՊ առարկայի, այլ նաև մյուս ուսումնական առարկաների դասավանդման ընթացքում: Այս համատեքստում պետք է հստակ երևա դպրոց-ընտանիք ամուր կապը, և սովորողի դաստիարակության հենքը երկուստեք պետք է ունենա նույն նպատակը՝ ունենալ հայրենասիրական գաղափարներով տոգորված, ազգի ու հայրենիքի հարկն իմացող սերունդ: Հայրենասիրական դաստիարակությունն ամուր հենքի վրա դնելու համար առանցքային նշանակություն ունի, թե ՆԶՊ առարկայի դասավանդման շրջանակներում ուսուցիչն ինչպիսի մեթոդամանկավարժական հնարների է դիմում սովորողին մոտիվացնելու, դեպի դասը վերջինիս հետաքրքրությունն ավելացնելու, պասիվ դաշտից ակտիվ դաշտ բերելու համար: Ինչպես նշել էի, կրթական բարենպաստ միջավայրի ստեղծման անհրաժեշտությունը

⁷ <http://ijevan.yso.am/wp-content/uploads/2015/05/Joxovacu-Text-354.pdf> Ն. Դավթյան, «Սովորողների հայրենասիրական դաստիարակության իրականացման ուղիները», Վանաձոր, 2015, էջ 48:

պահանջում է ուսուցման ավանդական մոտեցումների վերանայում և սովորողի դերի ու գործառույթների վերաբերում: Նորարարական մեթոդամանկավարժական հետաքրքիր հնարներով հագեցած, դաս սովորողը պահանջում է բոլոր առարկաները դասավանդող ուսուցիչներից՝ այդ թվում ՆՁՊ առարկայի ուսուցչից:

Ստացվում է, աշակերտակենտրոն ուսուցման ներդրումը հնարավորություն կտա սովորողին դառնալ դասի ընթացքի կենտրոնական սուբյեկտը, նա կդադարի հիմնականում լսողի իր դերում լինել, կսովորի, կսովորեցնի, կհետազոտի՝ ամրապնդելով մի շարք կենսական նշանակության հմտություններ ու կարողություններ և: Այտեղ շատ կարևոր է, որ սովորողն ինքնուրույն գնահատի առարկայի ստացած գիտելիքն ու հմտությունը, նաև ռազմահայրենասիրական զգացմունքների գիտակցումը: Անուրանալի է դպրոցի դերը, որտեղ սովորողն անցկացնում է իր կյանքի կարևորագույն տարիների մի մասը և հենց այդ տարիներին էլ նա դառնում է սեռահասուն, առավել գիտակից, ինքնուրույն որոշումներ կայացնելու ունակ և որոշակի արժեքներ կրող: Այդ առումով, և՛ ուսուցիչները, և՛ դպրոցի հոգեբանը, և՛, հատկապես, զինղեկը կարևոր առաքելություն ունեն:

Ռազմահայրենասիրությունը սովորողների գաղափարական մակարդակի բարձրացման անհրաժեշտ միջոցներից է: Հայրենասիրություն սերմանելն ամենաբարդ խնդիրներից է, որի արդյունքը միանգամից չի երևում: Ապագա հայ զինվորը պետք է գիտակցի, որ իր երկիրը երբեք անարդար պատերազմներ չի վարել, որ իր պարտքն է հայրենիքը պաշտպանել թշնամիներից ու կռվել պատմական անարդարության դեմ: Այս առանցքային գաղափարներին հասնելու համար ՆՁՊ-ի դասաժամը պետք է ունենա աշակերտակենտրոն բնույթ, հագեցած լինի փոխգործուն մեթոդական հնարներով, ինչը թույլ կտա սովորողին ազատվել տարբեր տեսակների բարդույթներից, դասին իրեն կարևոր զգա, անկաշկանդ արտահայտի իր կարծիքը:

Այսպիսով, կարող են արձանագրել, որ ՆՁՊ-ի ուսուցումը հանրակրթական դպրոցում կարող է ունենալ բարձր արդյունավետություն, եթե ուսուցումը զուգորդվում է ակտիվ մեթոդական հնարներով: Իհարկե, ավանդական եղանակով նույնպես կարելի է վարել դասը, այնուամենայնիվ, հաշվի առնելով ժամանակակից սովորողների պահանջմունքները, կարծում են, որ ավելի շատ պետք է լսելի լինի հենց նրանց խոսքը, իրենք պետք է բացահայտեն այս կամ այն հմտությունը, կարողությունն ու գիտելիքը:

Հայրենիքը սիրելն ու հարգելը պետք է չպարտադրել, մատաղ սերունդը, վստահաբար, ունի այն մոտիվացիան, որ իր հայրենիքն ամենալավ ու ամենից հարազատ վայրն է աշխարհի երեսին:

Հույս ունեն, որ սույն հետազոտությունը խթան կհանդիսանա իմ մասնակավբարժական գործունեության ողջ ընթացքում էլ ավելի մոտիվացվել դեպի նորը, և սովորողների մեջ ավելի բարձր մակարդակի հասցնել սերն ու պատասխանատվության զգացումը դեպի մեր բոլորի հայրենիքը:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Հանրակրթական ուսումնական հաստատություններում ՆԶՊ առարկայի դասավանդման և այդ համատեքստում սովորողների դաստիարակության պլանավորման և աշխատանքների կազմակերպման գործում մեծ դեր ունի առարկայի ուսուցիչը՝ զինդեկը, ով իր մարդկային կերպարով, հայրենասիրական գաղափարներով, զինվորական պահանջկոտությամբ և կարգապահությամբ, ինչպես նաև անձնական օրինակով մեծ դեր է խաղում սովորողների և մանկավարժական կոլեկտիվի կարգապահության ամրապնդման և բանակ-հասարակություն կապերի սերտացման գործում: Կրթության զարգացման գլխավոր նպատակն է կրթական այնպիսի համակարգի ձևավորումը, որը յուրաքանչյուր քաղաքացու կյանքի բոլոր փուլերում հնարավորություն է տալիս ստանալ իր պահանջմունքներին, մտավոր կարողություններին ու ձգտումներին համապատասխան որակյալ կրթություն, բավարարում է տնտեսության ու հասարակության պահանջները, լիարժեք ծառայում է ազգային շահերին: Հենց այս ուսումնական առարկան իր բովանդակությամբ և չափորոշչային վերջարդյունքների սահմանված պահանջներով ունակ է սովորողների համար լինել օրինակելի ու հայրենասեր քաղաքացի դաստիարակելու արդյունավետ միջոց:

Անդրադառնալով դասավանդման եղանակներին՝ կցանկանամ վերահաստատել իմ այն պնդումը, որ ծավալուն ու երկար շարադրանքը, ուսուցչակենտրոն ուսուցումը ոչ միշտ է հանգեցնում այն վերջնարդյունքներին, որոնք սահմանված են կրթության պետական չափորոշչով, ուստի կարծում եմ՝ պետք է վերանայել սովորողի դերը դասի ընթացքում: Կարևոր եմ համարում նաև այն միջավայրը, որում աշակերտը իրեն ապահով ու հանգիստ կզգա, հետևաբար ստացած գիտելիքը կարող է հեշտությամբ ընկալվել ու մնայուն դառնալ: Անշուշտ, թվարկածս հմտություններն ու կարողությունները սովորողը ձեռք կբերի այն պարագայում, երբ ուսուցիչը ճիշտ ու կառուցողական է վարում դասը՝ հաշվի են առնված սովորողների անհատական պահանջմունքները, դասը հազեցած է դիդակտիկ նյութերով ու զննական պարագաներով, դասին կիրառվում են մի շարք ակտիվ մեթոդներ, որոնք կարող են ոգևորել սովորողին ու պահել ակտիվ դաշտում:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. <https://www.arlis.am/documentview.aspx?docID=74345> ՀՀ հանրակրթության մասին օրենք:
2. https://www.moj.am/storage/uploads/00.Ardir_6.pdf Ուսուցիչների մասնագիտական զարգացման և կրթության բովանդակության գնահատումը՝ ՀՀ հանրակրթության բարեփոխումների համատեքստում, Երևան 2013:
3. <https://escs.am/am/news/7884> ՀՀ ԿԳՄՍ պաշտոնական կայք:
4. Վ. Ջաքարյան, Հ. Ափյան, Մանկավարժական միտք, Բազմաբնույթ մտածողության տեսության կիրառության հնարավորությունը ուսուցման գործընթացում, Երևան, 2014:
5. <https://escs.am/files/files/2021-05-06/114a72e4ebca1a68bcd63c2e091ccc9f.pdf> ՆՁՊ առարկայի փորձնական չափորոշիչ և ծրագրեր, (8-12-րդ դասարաններ):
6. <http://www.hayzinvor.am/33565.html> «Հայզինվոր» պաշտոնական կայք:
7. <http://ijevan.yso.am/wp-content/uploads/2015/05/Joxovacu-Text-354.pdf> Ն. Դավթյան, «Սովորողների հայրենասիրական դաստիարակության իրականացման ուղիները», Վանաձոր, 2015: